

*М.В. Савченко, д.е.н.,
Ю.В. Солоненко*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ СІМЕЙНОГО БІЗНЕСУ

Із динамічним розвитком економіки перед суб'єктами господарювання сімейного бізнесу постає завдання – розробка такого організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу, який дозволив би зберігати та зміцнювати стійку позицію підприємства на ринку, задовольняти потреби споживачів, адекватно й оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та стабільно розвиватися.

Динамізм зовнішнього середовища, висока конкуренція потребують від підприємств сімейного бізнесу перебудовувати та поліпшувати організаційно-економічний механізм управління таким чином, щоб забезпечити розвиток конкурентних переваг, а від науковців сформуванню концепцію побудови організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Розкриття сутності організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу передбачає визначення значення складових цього поняття в розрізі його синтаксичних та семантичних елементів.

Метою статті є формування концептуальних засад розробки організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Для розуміння сутності організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу доцільно зупинитися на розгляді етимології категорії «механізм», визначити історичні напрями її формування.

Термін «механізм» походить від новолатинського *mechanismus*, древньогрецького «пристрій, прилад або зброя, пристосування», а також *maghana* – «той, що надає можливість», англійського *might*, німецького *Macht*, нідерландського *macht* [1].

Досліджуючи специфіку терміна «механізм», науковці його тлумачать по-різному. Те чи інше трактування залежить від сфери

© М.В. Савченко,
Ю.В. Солоненко, 2018

використання (філософія, соціологія, політологія, економіка, державне управління та ін.).

В Економічному словнику механізм трактується як «послідовність станів процесів, які визначають собою будь-які дії, явища; система, пристрій, який визначає порядок будь-якого виду діяльності» [2]. Дане поняття є досить багатоаспектним і використовується не лише в технічній галузі, але і в інших сферах життєдіяльності, у тому числі в економічній.

Термін «механізм» для характеристики процесів функціонування капіталістичної виробничої системи вперше застосував К. Маркс [3, с. 72]. Б. Данилишин відзначає, що механізм характеризується певною кінцевою множиною елементів економічних систем та взаємозв'язків між ними, які відбуваються за допомогою відповідних важелів системоутворюючих регуляторів [4]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови надано таке визначення механізму: «внутрішня будова, система, сукупність станів і процесів, з яких складається звичайне явище» [5].

Отже, під механізмом управління слід розуміти сукупність прийомів і методів, що дозволяє формувати та реалізовувати організаційно-економічні, технічні, правові й інші принципи керованої діяльності підприємства.

Повне розкриття механізму управління потребує:

- 1) декомпозиції процесу на окремі фази, етапи, дії (функціональний аспект);
- 2) визначення виконавців і керівників (організаційний аспект);
- 3) вибору інструментів, методів та опису методичних аспектів управління (методичний аспект);
- 4) опису загального алгоритму вирішення основного завдання управління.

У сучасній теорії управління не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «організаційно-економічний механізм управління». Найчастіше науковцями активно досліджуються «організаційно-економічний», «економіко-фінансовий», «економіко-правовий», «економіко-організаційний», «організаційний», «економічний механізм», зміст яких трактується по-різному (див. таблицю).

Отже, існує багато визначень категорії «механізм», проте чітко не розмежовано сфери їх застосування. Використання того чи іншого механізму обумовлене конкретними завданнями розвитку під-

**Понятійно-категоріальний концепт поняття «механізм»
за різними науково-методологічними підходами
до його трактування¹**

Автор, джерело	Сутність визначення
1	2
<i>Економічний механізм</i>	
Н. Брюховецька [6, с. 28]	Сукупність економічних методів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, які на рівні реалізуються через систему організаційно-розпорядницьких форм управління
С. Воеводін [7, с. 3]	Сукупність елементів: управління, нормування й обліку результатів і витрат, госпрозрахункової відповідальності й матеріального заохочення; організаційного, ресурсного й інформаційного забезпечення
І. Завадський [8]	Складовий елемент господарського механізму, що включає економічні стимули (державні економічні стимули виробництва і матеріальні стимули праці) та важелі (планування, госпрозрахунок, фінансування, умови реалізації продукції, виробничо-технічне обслуговування, умови господарювання, різні ліміти, собівартість продукції, рентабельність виробництва тощо)
О. Козлова [9, с. 173-174]	Цілісна система у вигляді двох взаємодіючих підсистем – функціональної та забезпечуючої. До складу функціональної підсистеми входить: планування, стимулювання та відповідальність, соціалістичне змагання, науково-технічний прогрес, управління якістю продукції, раціональне використання ресурсів, охорона довкілля. До забезпечуючої підсистеми включено фінансування
І. Крюкова [10, с. 106]	Сукупність елементів впливу на матеріальні інтереси господарюючих суб'єктів народного господарства, основними з яких є: ціноутворення, планування, система оплати праці, фінансово-кредитний механізм, податкові платежі, економічне стимулювання й економічні санкції, комерційний розрахунок та система економічних нормативів
А. Кульман [11, с. 13-17]	Необхідний взаємозв'язок, який виникає між різними економічними явищами
В. Москаленко [12, с. 7-9]	Склад цільових, функціональних підсистем і підсистем забезпечення
Л. Павлова [13, с. 11-12]	Необхідно враховувати основні його структурні елементи: планування та прогнозування, організацію суспільного виробництва, економічне стимулювання, ціноутворення, фінансово-кредитний механізм
Є. Хлобистов [14]	Комплекс організаційних, нормативних та правових заходів, спрямованих на оптимальну взаємодію економіки та навколишнього середовища по відношенню до людини

Продовження таблиці

1	2
<i>Господарський механізм</i>	
3. Арабянц [15]	Комплекс органічно взаємозалежних форм, методів, засобів, структур, нормативів й інших важелів господарювання, призначених для реалізації завдань і досягнення цілей виробничої системи
М. Круглов, Є. Беркович, Н. Круглова, Г. Черкаський [16]	Господарський механізм є основним, а його функціональну структуру складають механізми нижчого порядку: економічний, організаційний та соціально-політичний
<i>Організаційний механізм</i>	
А. Калина [17, с. 146]	Обґрунтована певним чином послідовність управлінських дій, а також методів щодо реалізації функції та принципів управління
Ф. Зінов'єв [18]	Сукупність організаційно-технологічних засобів ведення господарства, які спираються на його потенціал із використанням ринкових принципів господарювання (самостійність, договірні відносини, комерційний інтерес, правове обслуговування діяльності тощо)
<i>Організаційно-економічний механізм</i>	
Є. Ануфрієва, Г. Кучерук [19, с. 18]	Комплекс методів, засобів та прийомів, взаємоузгоджених та взаємопов'язаних між собою, які служать інструментом реалізації управлінської діяльності в системі підприємств, на основі законодавчих актів, що регулюють підприємницьку діяльність, планових документів, орієнтованих на довгострокову перспективу, а також тактичних й оперативних планів, програм, проектів, нормативів та нормативних актів, затверджених вищим керівництвом, які спрямовують та координують діяльність усіх функціональних підрозділів вищезазначеної системи і допомагають забезпечити прийнятний рівень її ефективності, а також система процесів, в основу якої покладено принципи, процедури, заходи та дії, визначені та затверджені з метою реалізації стратегічних установок
Г. Астапова, Е. Астапова, Д. Лойко [20, с. 279]	Система елементів організаційного й економічного впливу на управлінський процес
І. Булеєв [21, с. 177]	Сукупність форм, методів та інструментів управління
І. Белая [22]	Система формування цілей та стимулів, які дозволяють перетворювати у процесі трудової діяльності динаміку матеріальних та духовних потреб суспільства на динаміку засобів виробництва та кінцевих результатів виробництва, які спрямовані на повне й ефективне задоволення цих потреб

Продовження таблиці

1	2
О. Василик, О. Грішнова [23, с. 22]	Система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на об'єкт управління і яка має вхідні посилки та результуючу реакцію. До неї входять підсистеми управління, регулювання, стимулювання, координації, мотивації тощо
Л. Гурвіц	Система стимулів, що задає множину виборів економічних суб'єктів, кожен із яких пов'язується з якимось результатом. Формалізується поняття інституту на основі поняття організаційно-економічного механізму й усувається розрив між інституціональною теорією і теорією організаційно-економічного механізму
А. Гончарук [24, с. 329]	Система методів, операцій, важелів, організаційних структур та їх взаємозв'язків, що визначають зміст процесу управління та в сукупності вирішують основне його завдання
І. Грузнов [25, с. 24]	Комплексне поняття, що характеризує сукупність необхідних взаємозв'язків, які виникають між різними елементами організації виробництва, праці й управління
Л. Дейнеко, В. Барканов [26, с. 89]	Сукупність інструментарію, цілеорієнтованих важелів та системоутворюючих регуляторів впливу
О. Єрмоменко- Григоренко [27, с. 188]	Сукупність підсистем соціально-економічних і організаційно-економічних відносин, складених із блоків і відповідних їх змісту елементів, особливостей наповнення яких відповідають розвитку суспільно-економічних устроїв
С. Ізмайлов, К. Сонін, М. Юдкевич [28]	Стратегічна гра на основі взаємодії економічних суб'єктів, опису того, як можуть діяти суб'єкти господарювання, і відповідних результатів
Г. Козаченко [29]	Інструмент управління, що являє собою сукупність управлінських елементів і способів їх організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової підтримки, шляхом використання яких з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується досягнення певної мети
В. Кушнірук, О. Єрмаков, О. Шибаніна [30]	Система організаційних та економічних форм і методів ведення господарства, що спонукає до підвищення ефективності функціонування виробничих систем та спрямована на свідоме використання економічних законів і досягнення поставлених стратегічних цілей суб'єктами підприємницької діяльності
А. Куценко [31, с. 250]	Оптимальна сукупність форм, структур, методів, засобів і функцій управління, яка формує через економічні важелі його відносини із зовнішнім середовищем з метою забезпечення цілеспрямованого оперативного регулювання діяльності за напрямками управління для відповідності фактичного стану підприємства заданим параметрам

Закінчення таблиці

1	2
О. Літвінов, С. Капталан [32, с. 64-65]	Сукупність управлінських дій, спрямованих на організацію взаємодії між елементами системи з метою досягнення їх економічних інтересів із врахуванням особливостей зовнішнього та внутрішнього середовища
Ю. Лисенко, П. Єгорова [33, с. 87]	Система формування цілей і стимулів, що дозволяє перетворювати в процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва та його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів
Ю. Лузан [34]	Спосіб забезпечення реалізації вимог об'єктивних законів у процесі суб'єктивної людської діяльності (охоплює широкі надбудовні відносини (політичні, ідеологічні, морально-етичні, правові тощо), що активно впливають на базис)
А. Малицький [35]	Комплексна система, що складається із системи забезпечення, функціональної та цільової системи, які містять певну сукупність організаційних і економічних важелів, які впливають на економічні й організаційні параметри системи управління підприємством з метою забезпечення ефективності управління і набуття конкурентних переваг
І. Моргачов [36]	Застосовується у чотирьох значеннях: як сукупність ціле-спрямованих впливів; як взаємозв'язок і взаємодія сукупності факторів; як комплекс послідовних заходів; як сукупність закономірних зв'язків і відносин
О. Селезньова [37, с. 94]	Динамічна система з двох основних типів складових: організаційних та економічних. Разом з тим організаційно-економічний механізм управління припускає двосторонню спрямованість: 1) підприємство управляється внутрішніми важелями менеджменту і 2) регулюється зовнішніми
Л. Транченко, Л. Баластрик [38, с. 189]	Система організації та управління, що включає певну сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, економічних та мотиваційних методів, які мають специфічні особливості в конкретних умовах суспільного виробництва
<i>Механізм організаційно-економічного забезпечення</i>	
Л. Варава [39, с. 97-98]	Сукупність засобів та методів створення системи цілісного управління розвитком та результатами підприємства

¹ Систематизовано й узагальнено за джерелами [6-39].

приємств сімейного бізнесу, а також сфери інтересів певних стейкхолдерів. Говорячи про внутрішні фактори управління, використовують поняття «механізм управління системою», про управління системою – «механізм взаємодії з іншими системами». Як відзначає Н. Брюховецька, «від переваги акцентів на ті чи інші методи управління механізм управління буде мати свою назву» [6, с. 25].

Термін «організаційно-економічний механізм управління» є складною економічною категорією, але загальноприйнятого роз-

горнутого його визначення, яке розкривало б його сутність, поки не існує, що викликає певні труднощі при розробці концепції організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Суть організаційно-економічного механізму науковці розглядають по-різному. Так, А. Гончарук [24, с. 328] виділяє чотири підходи до розуміння даної категорії: операційний, методичний, функціональний та системний. Аналіз трактувань поняття «організаційно-економічного механізму управління» дозволив виокремити основні підходи дослідників до його визначення (рис. 1).

Слід зауважити, що при формулюванні дефініції «організаційно-економічний механізм управління» автори припускаються деяких помилок і неточностей, а саме:

1) не враховують корінні причини здійснення економічної діяльності, такі як бажання задовольнити певні потреби ринку та необхідність урахування конкурентного середовища [10, с. 106];

2) не враховують мету, спрямованість цієї послідовності дій і методів на встановлення взаємодії окремих елементів системи [17, с. 146];

3) не враховують інструменти досягнення бажаних результатів [39, с. 97-98];

4) підмінюють складові механізму цілями та функціями, що не завжди дозволяє виокремити недоліки в управлінні, з метою розробки заходів щодо їх усунення [9, с. 173-174; 12, с. 7-9];

5) обмежують кількість методів, що включають до понятійного апарату [38, с. 189];

6) відображають процес управління і засобів здійснення цього процесу без розкриття терміна «механізм», бо саме управління не передбачає перетворення впливу одних елементів на необхідну зміну інших [21, с. 177];

7) розглядають організаційну та економічну складові як «елементи впливу» на управлінський процес без методологічного аргументування [20, с. 279];

8) ототожнюють організаційно-економічний механізм управління з функціональною структурою підприємства або з підприємством як системою блоків, тобто з об'єктом управління, що є непропорційним [27, с. 188].

Деякі визначення організаційно-економічного механізму майже збігаються з узагальнюючими визначеннями термінів «механізм управління» та «управління».

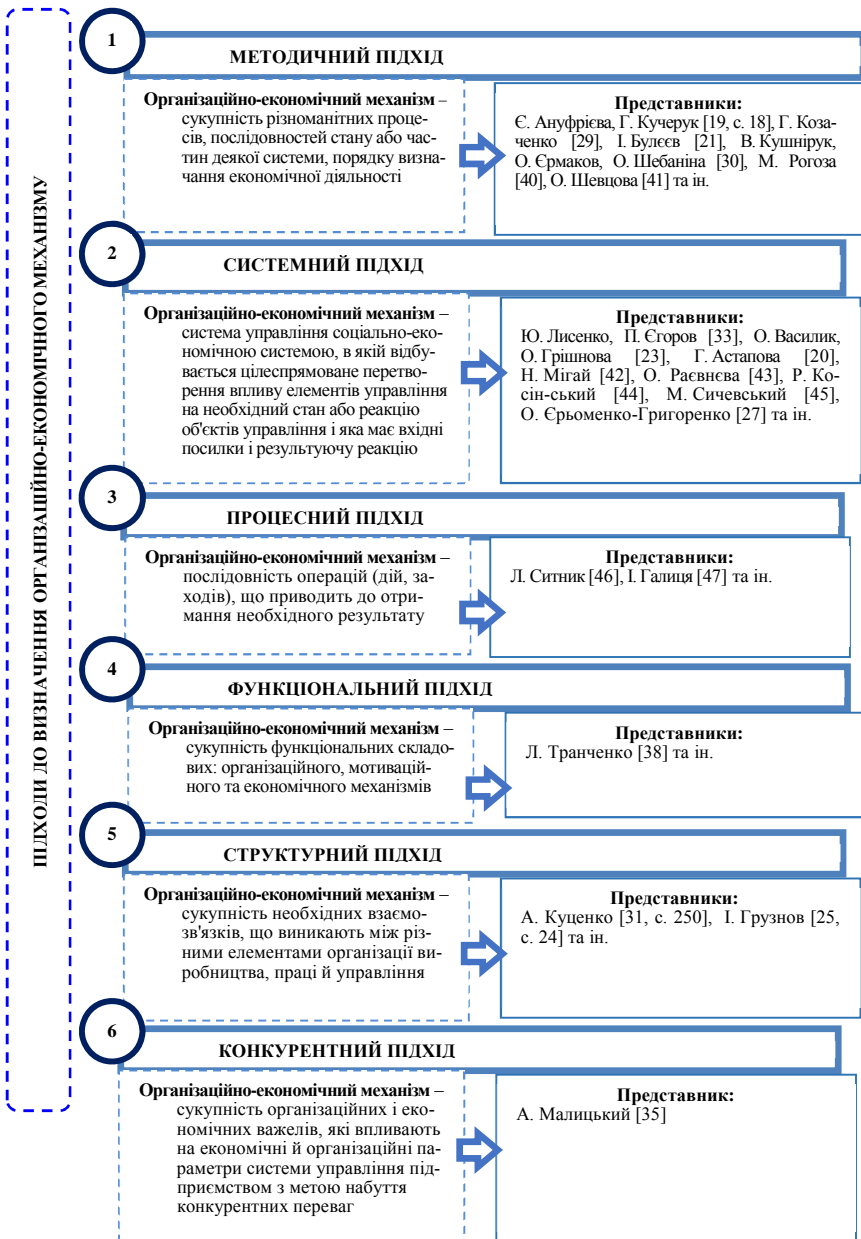

Рис. 1. Підходи до визначення категорії «організаційно-економічний механізм управління»

Організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу має такі особливості:

1) є сукупністю організаційних та економічних елементів управління підприємствами сімейного бізнесу, що формують систему об'єктів управління, основні прийоми та принципи, які забезпечують ефективну діяльність підприємства;

2) є сукупністю всіх складових з урахуванням кінцевого результату та циклічного характеру будь-яких соціально-економічних процесів підприємств сімейного бізнесу;

3) основна мета – забезпечення сприятливих організаційних та економічних умов для здійснення діяльності. Для її досягнення слід виокремити організаційну й економічну складові управління діяльністю підприємств сімейного бізнесу;

4) реалізує управлінські рішення, виконуючи функцію організації через процеси управління в межах системи управління завдяки персоналу підприємства.

Таким чином, організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу слід розуміти як комплексну систему взаємопов'язаних елементів, включаючи методи, організаційні структури, операції, інформаційно-технічні засоби, важелі та інструменти, які впливають на економічні й організаційні параметри системи управління підприємствами сімейного бізнесу, що дозволяє підприємствам розвиватися, а також регулювати внутрішні та зовнішні економічні відносини, ефективно використовуючи власний потенціал і розвиваючи конкурентні переваги.

Наступним етапом є розробка концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Термін «концепція» походить від лат. *conceptio* (розуміння, система) і означає сукупність поглядів, способів розуміння, тлумачення окремого предмета дослідження, явищ і процесів, провідну ідею їх системної теоретико-методологічної характеристики, а також провідний задум, що визначає стратегію дій у здійсненні реформ, програм, планів [48-52].

Основу концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу мають становити теорії: конкурентної боротьби, синергетики, життєвого циклу, стратегічного розвитку, управління, альянсів, класична організаційна і теорія організаційної поведінки.

Концепція формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу містить сукуп-

ність узагальнених теоретико-методологічних положень й інструментально-методичного забезпечення, які сприяють ефективному функціонуванню даного механізму (рис. 2).

Логіка побудови концепції спирається на загально-діалектичні принципи (від теорії до практики; від загального до часткового; від минулого до сучасного та майбутнього).

Згідно з домінантами концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу цей механізм має бути гнучким й адекватним до змін і темпів розвитку економіки держави в цілому, а також включати:

чітку систему принципів реалізації, сформованих із використанням вихідних положень процесного і системного підходу до провадження цілеорієнтованого управління підприємствами сімейного бізнесу;

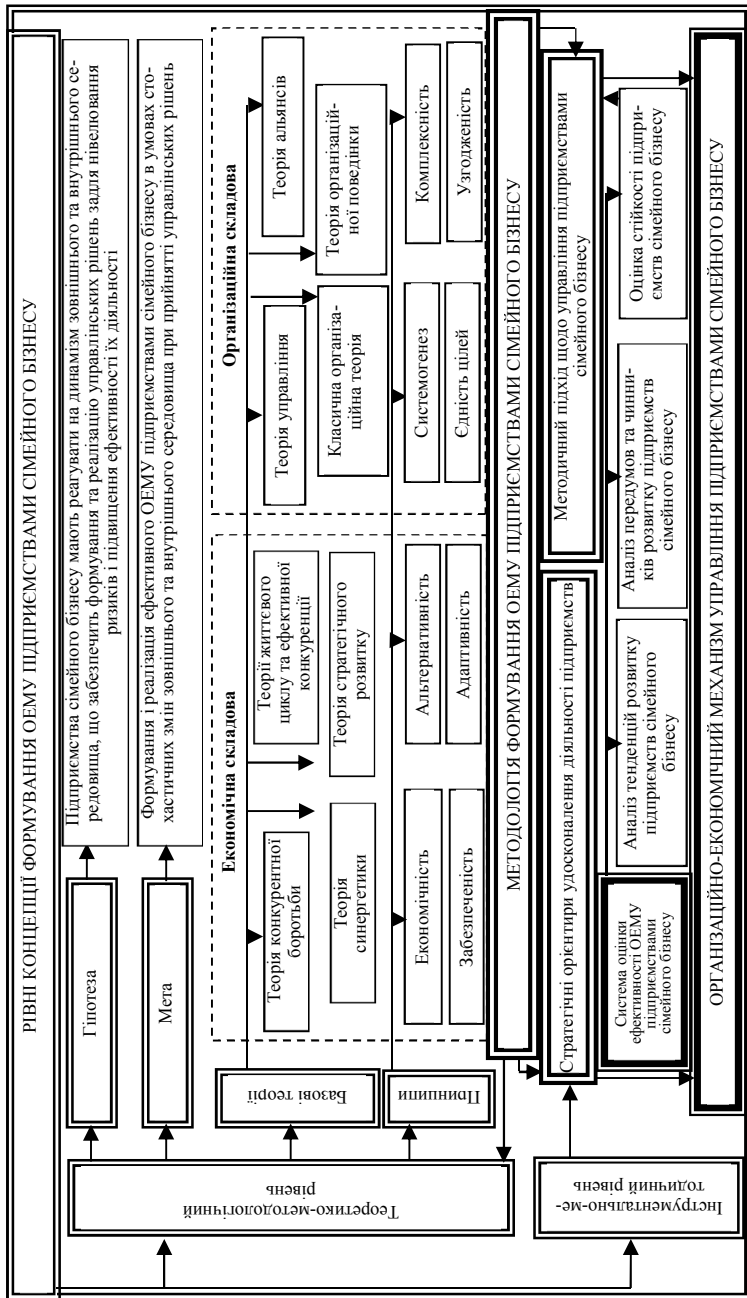
специфічний склад інструментарію, методів, завдань та особливий комплекс функцій.

Теоретико-методологічний рівень концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу є висхідною складовою концепції, за якою формується зміст наукових категорій «підприємство сімейного бізнесу», «організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу». Також на основі аналізу теорій конкурентної боротьби, синергетики, життєвого циклу, стратегічного розвитку, управління, альянсів, класичної організаційної теорії та організаційної поведінки визначаються основні принципи процесу управління підприємствами сімейного бізнесу, що дозволяє обґрунтувати методологію формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Принципи – це основні правила, яких повинні дотримуватися суб'єкти управління при прийнятті управлінських рішень. Принципи є основною формою цілеспрямованого використання об'єктивних законів у практиці управління [53].

Результати досліджень [54-67] дозволяють стверджувати, що концепція формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу реалізується за такими основними принципами:

1. Економічності (ефективності) – раціональне і найбільш продуктивне використання ресурсів підприємств сімейного бізнесу.
2. Альтернативності – розробка і використання альтернативних сценаріїв розвитку підприємств сімейного бізнесу.

Побудовано автором.

Рис. 2. Концепція формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу

3. Забезпеченості – комплексна взаємодія всіх підсистем забезпечення: інформаційно-аналітичного, методичного, ресурсного, фінансового, програмно-технічного, кадрового, організаційно-правового.

4. Гармонізації, або координації, – пов'язаний із раціональним відбором внутрішніх елементів підприємств сімейного бізнесу і відповідним їх розподіленням у часі. Це засвідчує необхідність зв'язку, інтеграції дій окремих виробничих підрозділів, організаційних відділів для чіткого досягнення цілей підприємства сімейного бізнесу. Даний принцип також показує значення інформації та засобів інших організаційних структур, потрібних при координації діяльності для ефективної реалізації цілей підприємства сімейного бізнесу. Слід знати не лише які дії необхідно вчинити, щоб досягти мети, але і як це виконати в часі, поєднавши зусилля з іншими організаційними структурами.

5. Системогенезу – організаційно-економічний механізм управління підприємством сімейного бізнесу є елементом системи управління підприємством, яка, у свою чергу, входить до складу підприємства як складної виробничо-господарської системи, що є підсистемою галузі тощо. Отже, рішення і дії, що реалізуються за межами організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу в рамках відповідних систем вищого рівня, певним чином (як позитивно, так і негативно) позначатимуться на змісті елементів власне організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу та характері їх взаємозв'язків, які потрібно враховувати при його формуванні, передбачивши адаптаційні заходи. Крім того, при формуванні організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу слід виходити з того, що він сам є системою взаємопов'язаних елементів, ефективність якої зумовлена наявністю таких системних властивостей, як цілеспрямованість, цілісність, поліструктурність, відкритість, складність, унікальність, синергетичність, граничність, протиентропійність та ін. [54, с. 294, 62; 65].

6. Єдності цілей (цілеспрямованості) – цілі формування організаційно-економічного механізму управління підприємством сімейного бізнесу повинні відповідати цілям і завданням підприємства сімейного бізнесу та мати по відношенню до них підпорядкований характер.

7. Комплексності – зумовлений елементним складом організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу. Реалізація цього принципу передбачає, з одного

боку, розробку і використання всього комплексу засобів управління, а з іншого – формування та злагоджену роботу приватних механізмів управління підприємством сімейного бізнесу (економічного та організаційного).

8. Узгодженості – необхідність якісного і кількісного узгодження таких параметрів: цілі управління → критерії управління; критерії управління → об'єкти управління (їх елементи, властивості, взаємозв'язки та інші фактори); елементи об'єкту управління → принципи, важелі та методи управління; методи управління → інструменти управління. Крім того, при формуванні приватних механізмів управління підприємством необхідно враховувати те, що всі вони підпорядковані реалізації місії та загальних цілей діяльності підприємства. Це передбачає їх узгодженість, адекватність і взаємопідтримку. Зокрема, ефективність механізму управління конкурентоспроможністю підприємства залежить від ефективності механізмів управління капіталом, персоналом, витратами тощо.

Визначені наукові підходи, теорії та принципи концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу можуть бути адаптовані до певних передумов діяльності таких підприємств. Наведена методологія призначена для її використання як реальної практики управління підприємствами сімейного бізнесу. Суб'єкти управління повинні комплексно застосовувати наведені підходи та принципи управління підприємствами сімейного бізнесу з урахуванням сучасних умов і тенденцій розвитку підприємств сімейного бізнесу в контексті порівнянь зарубіжної та вітчизняної практики.

Визначення категоріального апарату та аналіз підстав формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу дозволяють обґрунтувати інструментально-методичну складову концепції. Саме методика реалізації концептуальних положень у сфері управління підприємствами сімейного бізнесу визначає її ефективність. Методичні засоби та прийоми забезпечують реалізацію нормативно-правових, інституційних, економічних, соціальних заходів, спрямованих на ефективне функціонування формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Інструментально-методичний рівень розробленої концепції формують система оцінки ефективності організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу, ана-

ліз тенденцій розвитку підприємств сімейного бізнесу, а також аналіз передумов і чинників розвитку підприємств сімейного бізнесу.

Результатом реалізації концепції є вдосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу, який забезпечить підвищення ефективності діяльності таких підприємств і збільшить рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

При реалізації концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу необхідно врахувати такі чинники.

1. Основою розвитку будь-якої соціально-економічної системи (підприємства сімейного бізнесу зокрема) є створення сприятливого інвестиційного клімату, який забезпечує залучення іноземного капіталу, а національний капітал заохочує працювати у своїй країні.

2. З урахуванням значної обмеженості ресурсів, доступних для забезпечення реалізації стратегічних завдань, вхідні параметри розвитку підприємств сімейного бізнесу мають бути в першу чергу спрямовані на використання високоефективних, ресурсозберігаючих технологій, що створює передумови для подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств сімейного бізнесу на вітчизняному та світовому ринках.

3. У країні має бути створене нормативно-правове поле, що забезпечить прозоре конкурентне середовище з рівноправними «правилами гри» для всіх суб'єктів ринку і сприятиме деполітизації та демонополізації ділового середовища, що дозволить максимально скористатися перевагами дії ринкових механізмів регулювання та звести до мінімуму ручне управління й адміністративне втручання в економічні процеси. У свою чергу, ринкові механізми й інструменти стабілізації соціально-економічного розвитку держави сприятимуть розвитку підприємств сімейного бізнесу.

4. Економічна політика держави має бути спрямована на зміцнення системи національного господарства, що є основою для підвищення рівня протистояння негативним проявам глобалізації, які зростають зі збільшенням відкритості національної соціально-економічної системи. У той же час позитиви від міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної інтеграції мають бути використані максимально.

5. Політична стабільність у країні має стати основою для розвитку підприємств сімейного бізнесу. Консолідація влади, уникнення будь-якої конфронтації її гілок, забезпечення їх ефективної

взаємодії та співпраці – це необхідні умови реалізації концепції формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Висновки. Таким чином, концепція формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу є базовою платформою для встановлення системи елементів, характеру процесу їх взаємодії та побудови організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Література

1. Механізм. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ BC](https://uk.wikipedia.org/wiki/BC).
2. Краткий экономический словарь. Под ред. А. Н. Азрилияна. М.: Институт новой экономики, 2001. 1088 с.
3. Лузан Ю. Я. *Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України*: монографія. К.: ННЦ Ін-т аграр. економіки, 2010. 470 с.
4. Данилишин Б. М. *Екологічна складова політики сталого розвитку*: монографія. Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2008. 256 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.
6. Брюховецька Н. Ю. *Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика*. Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. 276 с.
7. Воеводин С. О. *Экономический механизм управления промышленным производством. Методика и практика организации*. К.: Вища школа, 1991. 159 с.
8. Завадський Й. С. *Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК*: підручник. К.: Вища школа, 1992. 367 с.
9. Козаченко А. В., Ляшенко А. Н., Лядько И. Ю. *Управление крупным предприятием*: монографія. К.: Либра, 2006. 384 с.
10. Крюкова І. О. Організаційно-економічний механізм розвитку аграрних формувань. *Аграрний вісник Причорномор'я*. Економічні науки. 2010. №. 53. С. 105-109.
11. Кульман А. *Экономические механизмы*. Пер. с фр. М.: АО Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1993. 192 с.
12. Москаленко В. П. *Экономический механизм повышения эффективности производства на предприятии*. М.: Машиностроение, 1982. 144 с.
13. Павлова Л. Н. *Финансы предприятий*: учебник. М.: Финансы, 1998. 639 с.

14. Хлобистов Є. В. Фінансові механізми екологічної політики. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. К.: НАН України, 2004. Вип. 3-4. С. 744-752.

15. Арабянц З. О., Берг Л. В., Удодов В. Г. *Хозяйственный механизм предприятия в новых экономических условиях*. Краснодар: Кн. изд-во, 1991. 303 с.

16. Круглов М. И., Беркович Е. Е., Круглова Н. Ю., Черкасский Г. И. *Хозяйственный механизм управления в легкой промышленности*: учеб. пособие. М.: Всесоюз. заоч. ин-т текстил. и лег. пром-сти, 1989. 114 с.

17. Калина А. В. Організаційно-економічний механізм стимулювання праці як чинник гідної праці. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика*: зб. наук. пр. К.: КНЕУ, 2015. Вип. 2. С. 144-148.

18. Зиновьев Ф. В. *Механизмы хозяйствования (терминологический аппарат)*. Симферополь: Таврия, 2000. 111 с.

19. Ануфрієва Є. І., Кучерук Г. Ю. Аналіз методів технологічного оновлення авіатранспортних підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 8. С. 17-19.

20. Астапова Г. В., Астапова Е. А., Лойко Д. П. *Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины*. Донецк: Дон ГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2001. 526 с.

21. Булеев И. П. *Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов*. Донецк: ИЭП АН Украины, 1993. 225 с.

22. Белая И. П., Егоров П. В. Концептуальная модель организационно-экономического механизма управления гибкостью производственных систем. *Вісник Донецького національного університету*. Серія В: Економіка і право. 2004. № 2. С. 7-16.

23. Грішнова О. А., Василик О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності. *Вісник Прикарпатського університету*. Економіка. 2008. Вип. 6. С. 22-27.

24. Гончарук А. Г. *Формування механізму управління ефективністю підприємства (на прикладі харчової промисловості)*: дис. ... д.е.н.: 08.00.04. Одеса, 2010. 474 с.

25. Грузнов И. И. *Эффективные организационно-экономические механизмы управления*. Одесса: Полиграф, 2009. 528 с.

26. Дейнеко Л.В., Барканов В.І. Організаційно-економічний механізм активізації промислового розвитку. *Національне госпо-*

дарство України: теорія та практика управління: зб. наук. праць. К: Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2011. С. 76-100.

27. Єрсьоменко-Григоренко О.А. *Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства*: дис. ... к.е.н.: 08.06.01; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2000. 188 с.

28. Измайлов С., Сонин К., Юдкевич М. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.). *Вопросы экономики*. 2008. № 1. С. 5-27.

29. Козаченко Г. В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. 2003. № 11.

30. Кушнірук В. С., Єрмаков О. Ю., Шибаніна О. В. *Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону*: монографія; за ред. О. Ю. Єрмакова. Миколаїв: МДАУ, 2009. 232 с.

31. Куценко А. В. *Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства*: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 205 с.

32. Літвінов О. С., Капталан С. М. Визначення сутності та складових організаційно-економічного механізму управління підприємством в умовах інноваційного розвитку. *Управління розвитком*. 2016. № 3 (185). С. 59-65.

33. Лисенко Ю. О., Єгоров П. В. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*. 1997. № 1. С. 86-87.

34. Лузан Ю. П. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: теоретично-методологічний аспект. *Економіка АПК*. 2011. №2. С. 3-12.

35. Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура. *XII Міжнародна наукова інтернет-конференція «Простір і час сучасної науки»*. К., 2016. URL: <http://inkonf.org/mailitskiy-aa-organizatsiyno-ekonomichniy-mehanizm-upravlinnya-pidpriemstvom-sutnist-ta-struktura>.

36. Моргачов І. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю проектних організацій. *Схід*. 2006. № 5.

37. Селезньова О. О. Сутність організаційно-економічного механізму управління ринковою діяльністю роздрібних торговельних підприємств. *Економіка и управление*. 2013. № 1. С. 92-97.

38. Гранченко Л. В., Баластрик Л. О. Проблеми удосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємством. *Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць*. К.: Київський університет, 2005. Вип. 7. С. 188-195.

39. Варава Л. М., Арутюнян А. Р., Варава А. А. Організаційно-економічні підходи до управління конкурентоспроможністю промислового підприємства. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 3. С. 96-100.

40. Рогоза М. Є. *Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності діяльності промислових підприємств*: дис. ... д.е.н.: 08.06.01 «Економіка підприємства і організація виробництва». Полтава, 2005. 470 с.

41. Шевцова О. Й. *Організаційно-економічний механізм управління промисловою інфраструктурою суб'єктів господарювання*: автореф. дис. ... д.е.н.: 08.06.01 «Економіка підприємства і організація виробництва». Донецьк, 2001. 32 с.

42. Мігай Н. Б. *Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу машинобудівних підприємств*: автореф. дис. ... к.е.н.: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Одеса, 2007. 20 с.

43. Раєвнева О. В. *Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі*: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2006. 496 с.

44. Косінський Р. А. *Організаційно-економічний механізм управління капіталом підприємства*: автореф. дис. ... к.е.н.: 08.06.01 «Економіка підприємства і організація виробництва». Харків, 2005. 20 с.

45. Сичевський М. П. *Організаційно-економічний механізм розвитку харчової промисловості України (теорія, методологія, практика)*: автореф. дис. ... д.е.н.: 08.07.01 «Економіка промисловості». К., 2005. 34 с.

46. Галиця І. О. *Потенціал інноваторів: механізми використання*. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2005. 298 с.

47. Ситник Л.С. *Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством*. Донецьк: ІЕП НАН України, 2000. 504 с.

48. Большой экономический словарь. Под ред. А. Н. Азрили-яна. 7-е изд. М.: Ин-т новой экономики, 2008. 1472 с.

49. *Економічна енциклопедія: у 3-х т.; відп. ред. С. В. Мочерний*. К.: Академія, 2002. Т. 3. 952 с.

50. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера; за ред. Р. Дяківа. К.: Міжнародна економічна фундація, 2002. 704 с.

51. Енциклопедичний словник: сучасна ринкова економіка: державне регулювання економічних процесів; ред. В.И. Кунелин, В.П. Чичканов. К.: ЦУЛ, 2004. 744 с.

52. Філософський словник: словник-довідник; ред. І. Т. Фролова. 4-е вид. К.: Політвидав, 1981. 437 с.

53. *Основи соціального управління*: учеб. пособие. А. Г. Гладышев, В. Н. Иванов, В. И. Патрушев и др.; под ред. В. Н. Иванова. М.: Высшая школа, 2001. 271 с.

54. Яркіна Н. М. Принципи формування комплексного механізму управління підприємством. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 1 (52). С. 290-296.

55. Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. *Внутрішній економічний механізм підприємства*: навч. посіб.; за ред. М. Г. Грещака. К.: КНЕУ, 2001. 228 с.

56. Кендюхов О. В. *Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління*: монографія. Донецьк: ДонУЕП, 2006. 307 с.

57. Голишева Є. О. Принципи формування організаційно-економічного механізму управління споживчим капіталом промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1294>.

58. Колісніченко П. Т. Принципи формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12, ч. 1. С. 163-169.

59. Малицький А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура. *Соціум. Наука. Культура. Економіка*. URL: <http://intkonf.org>.

60. Деревянко О. Организационно-экономический механизм планирования бизнес-процессов предпринимательских структур: дисс. ... канд. экон. наук. СПб., 2004.

61. Іванілов О. *Економіка підприємства*: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

62. Балацкый О. Ф. *Принципы и сущность управления региональным социально-экономическим развитием. Социально-экономический потенциал региона*: монографія. Сумы: Университетская книга, 2010. С. 83-94.

63 Гранатуров В. М. *Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения*: учебное пособие. М.: Дело и Сервис, 1999. 112 с.

64. Домашенко М. Д. Формування показника комплексної оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств. *Вісник Донецького національного університету*. 2011. Спецвипуск. Т. 1. С. 312-314.

65. Ілляшенко С.М., Олефіренко О.М. *Управління портфелем замовлень науково-виробничого підприємства*: монографія; за заг. ред. С.М. Ілляшенка. Суми: Університетська книга, 2008. 272 с.

66. Мескон М.Х., Альберт М., Ходоури Ф. *Основы менеджмента*. Пер. с англ. М.: Дело, 1992. 702 с.

67. Федулова Л.І. Сучасний погляд на управління підприємством. *Наукові праці ДонНТУ*. Серія: Економічна. Вип. 31-3, 2007. С. 190-195.

Надійшла до редакції 21.11.2018 р.

О.С. Сердюк, к.е.н.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВАНТАЖЕННЯ НА ТЕС

В Україні на мікроекономічному рівні процеси теплової енергогенерації (хоча це не проголошується офіційно) традиційно розглядаються через призму планової моделі господарювання. Фактично, з переходом до ринкової економіки змінилася форма, а не зміст господарської політики. Як і раніше, ефективність роботи теплової електростанції (ТЕС) характеризується обсягом виробленої електроенергії. Перед цією характеристикою показники ефективності виробництва, такі як питомі витрати палива та викиди забруднюючих речовин¹, відходять на другий план. Показники ефективності виробництва у тепловій енергогенерації можна було б

¹ Негативний ефект від них може проявлятися у вигляді не лише екстерналій, але і штрафних санкцій за невиконання міжнародних зобов'язань (щодо зниження викидів забруднюючих речовин).